

ИЖТИМОЙ ФАОЛЛИКНИ РИВОЖЛАНТИРИШДА ТАСВИРИЙ САНЪАТНИНГ ЎРНИ

З.Бобоева

ФарДУ ўқитувчиси

АННОТАЦИЯ

Мазкур мақолада ёшларда ижтимоий фаолликни ривожлантиришда тасвирий санъатнинг аҳамияти масаласига алоҳида эътибор қаратилган.

Таянч атамалар: фаоллик, тасвирий санъат, фаолият, эҳтиёж.

АННОТАЦИИ

В статье особое внимание уделяется роли изобразительного искусства в развитии социальной активности молодежи.

Основные термины: активность, изобразительное искусство, деятельность, потребность.

ABSTRACT

The article focuses on the role of fine arts in the development of social activity of young people.

Basic terms: activity, art, performance, necessity.

КИРИШ

Янги тараққиёт босқичида мамлакатимизда таълим соҳасида амалга оширилаётган ислохотлар асосини ҳар томонлама етук, баркамол шахсни тарбиялаш масаласи ташкил қилади. Ижтимоий ҳаётимизнинг энг долзарб масаласи миллий маънавиятимиз ҳозирги соғлом баркамол авлодни тарбиялашда муҳим омил ҳисобланади.

МУҲОКАМА ВА НАТИЖАЛАР

Фаоллик - (лотинча “actus” - ҳаракат, “activus” - фаол сўзларидан олинган) шахсга хос умумий хусусият ҳисобланиб, у шахснинг жамият билан доимий муносабатни ушлаб туриши, ҳар бир ҳаракатини мувофиқлаштиришида намоён бўлади. Фаолликнинг икки хили фарқланади. Ташқи фаоллик– бу ташқаридан ва ўз ички истак-хоҳишларимиз таъсирида бевосита кўриш ва қайд қилиш мумкин бўлган ҳаракатларимиз, мушакларимизнинг ҳаракатлари орқали намоён бўладиган фаоллик. Ички фаоллик–бу бир томондан у ёки бу фаолиятни бажариш мобайнидаги физиологик жараёнлар (моддалар алмашинуви, қон айланиш, нафас олиш, босим ўзгаришлари ҳамда, иккинчи томондан, бевосита психик жараёнлар, яъни аслида кўринмайдиган, лекин фаолият кечишига

таъсир кўрсатувчи омилларни ўз ичига олади”[1]. Фаоллик тушунчасининг кўплаб таърифлари мавжуд бўлиб, хусусан, фалсафа қомусий луғатида унга қуйидагича таъриф берилган: “Фаоллик(араб, - тез, шиддатли ҳаракат)– шахснинг ҳаётида маълум бир мақсад йўлидаги илғор ва интилувчан хатти-ҳаракатларни намоён этиши” дир[2]. Демак, шахс фаоллиги шахсий ҳаётда, жамоада, жамиятда намоён бўлади.

Фаолликнинг умумий тузилиши моддий ва маънавий эҳтиёжлар билан белгиланади. Инсоннинг эҳтиёжлари унинг фаоллик манбаи ҳисобланади. Эҳтиёж – инсон талаблари асосида пайдо бўладиган табиий хусусият; жонли мавжудот ҳаёт кечиришининг яққол шарт-шароитларга боғлиқ эканлигини ифода этувчи ҳолат ҳисобланади. Моддий эҳтиёжлар инсоннинг жонли мавжудот сифатидаги эҳтиёжлари, яъни зарурий эҳтиёж, оқилона эҳтиёж кабилардир. Оқилона эҳтиёж ресурслар камёблиги шароитида эҳтиёжларни қондириш усулларида биридир. Оқилона эҳтиёжда энг кам ресурслар билан кўпроқ эҳтиёж қондирилади. Кишиларнинг жамиятдаги эҳтиёжи миқдоран муттасил ўсиб боради. Шу сабабли иқтисодиёт ҳам шунга мос ривожланиши лозим. Акс ҳолда эҳтиёжлар қондирилмай қолади[3]. Маънавий эҳтиёжлар ижтимоий ривожланиш, шахснинг жамиятга мослашуви, маърифий, диний, ахлоқий, эстетик ва ҳаказо эҳтиёжлар билан фарқланади. Эҳтиёжларнинг шакллари инсон фаолияти турларининг ранг-баранглигини белгилайди. Фаоллик турларини таснифлаш замирида ётувчи муҳим омил унинг мотивини ташкил этадиган предметлар орасидаги фарқидир. Таъкидлаш жоизки, маънавий эҳтиёж бевосита санъат билан қондирилади. Бунда айниқса, тасвирий санъатнинг роли каттадир. Тасвирий санъатнинг бирор тури билан шуғулланган ёшларда фазовий тасаввурнинг ва фаолиятнинг ранг-баранглигини кузатиш мумкин.

Фаолият инсон ҳаракатларидан ташкил топади. Ҳаракат алоҳида мақсадга, яъни эришилиши лозим бўлган натижа ҳақидаги тасаввурга бўйсунадиган тизимли жараён ҳисобланади. Мақсад инсон онгида эҳтиёж ва мотив билан объектив ҳолатларнинг нисбатлашуви жараёнида юзага келади. Ижтимоий ҳолатлар мақсадга эришиш йўллари белгилайди. Булар шахс фаолияти шартлари билан белгиланадиган амаллар ҳисобланади. Умуман фаолият мотив билан, ҳаракат – мақсадлар билан, амаллар – шартлар билан белгиланади.

Ёшларнинг ижтимоий фаоллигини ривожлантириш масаласини тадқиқ қилишга киришар эканмиз, уларда тасвирий санъатга бўлган фаолликни оламни маънавий идрок этишга уриниш сифатида қабул қилиш лозим.

Фаолликни шакллантириш мураккаб жараёндир. Айниқса, Ўзбекистоннинг янги тараққиёт босқичида бу жиҳат янада илмий ёндошувни талаб этади. Фикримизча, ёшларда ахлоқ, одоб, иймон, виждон, меҳнатсеварлик, ҳалоллик, камтаринлик, байналминаллик, инсонпарварлик, ватанпарварлик, миллий ва ижтимоий ғурур, масъулият қанчалик кучли бўлса, жамият тараққиёти юксалиши учун замин яратилади. Демак, жамият тараққиётининг ҳар бир босқичи ёшларнинг маънавий камолоти ва фаоллигига ҳам боғлиқдир. Бизнингча, фаоллик бу - муайян фаолиятга кўркмасдан, тезкорлик билан киришиб, ўз ҳаракатини мақсадига эришгунига қадар бажаришига қаратилган жараёндир.

Ёшлар фаоллигини ошириш фақатгина у яшаб турган макон ҳамда ҳозирги давр тараққиёти ва ривожланиши билан боғлиқ эмас. Ҳар бир даврнинг ўз талаби ва тараққий этиш қонуниятлари мавжуд бўлса-да, ёшларнинг фаоллигида миллий кадриятларимиз, анъаналаримиз, аجدодларимизнинг фаолиятлари ҳам муҳим аҳамиятга эга. Умуман ўз ватани, мамлакати учун, унинг мустақиллиги учун фаоллик кўрсатган ёшлар кам бўлмаган. Буларга мисол қилиб, Широқ, Спитамен, Тўмарис, Алпомиш, Муқанна, Темур Малик, Жалололдин Мангуберди кабиларни олиш мумкин.

Янги тараққиёт босқичида таълим-тарбия, касб-ҳунар, одоб-ахлоқ, иймон-этиқод шаклланишида оила муҳим ўрин тутаяди. Шу маънода баъзи касб-ҳунарлар ҳам фақат хос оилалар силсиласида давом этади. Айримларини жамоа-жамоа бўлиб муайян оилалардан ўрганиш имконияти бор. Хусусан, кулоллар, касаначилар ва майда ҳунармандлар халқ ичидан етишиб чиқади. Оиладаги бу касб-ҳунар ижроси кишиларни болаликдан меҳнат қилишга ўргатиб, ўзига маъқул бирор касбни эгаллаб бориши ва келажакда меҳнатсевар инсон бўлиб етишишида таянч вазифасини ўтайди.

Ота-оналар болаларининг келажакини ўйлаб, уларни илк ёшлик давридан бошлаб, меҳнатда чиниқтириб боришлари муҳимдир. Тарбиянинг таъсирли, самарали усули айти шу болаликдан, ёшлиқдан киришиладиган ҳунармандчилик, уста-шогирдлик жараёнида намоён бўлади. Аслида, ота-оналар болалар меҳнатига ҳамма вақт ҳам муҳтож бўлавермайдилар. Лекин болани ёшлигидан ишга ўргатиш, меҳнатга кўникириш улар зиммасидаги бурч ҳисобланади. Муаммога доир тадқиқотларда таъкидланганидек, “Тарбия боланинг актив фаолиятини тўғри ташкил этиб, йўлга солиб турса, ундаги шаклланаётган мавжуд сифатлар, фаолиятнинг ҳар хил турларида намоён бўлиб ўсаётганини ҳисобга олиб турса тарбия муваффақиятли бўлади” [4].

Ҳар бир оиланинг ўз хўжалиги бўлиши, унинг ҳалол меҳнат билан бунёд этилиши мақсадга мувофиқдир. У хўжаликнинг даромадига оила аъзолари иш ҳақининг ошуви ва оила харажатларидан орттириб, тежаш туфайли барака киради. Оилаларнинг давлати, уларнинг иқтисодий ва маънавий бойлиги кўпроқ бутун мамлакат эришган ютуқларга, унинг иқтисодий ва маданий соҳалардаги ривожланишига боғлиқ бўлади.

Жамиятда ота-оналар фарзандларнинг ҳамма нарсаси муҳайё бўлиши, яхши кийиниши, яхши еб-ичиши ва вояга етганларида уй-жойли бўлиши ҳақида фикр қилишади. Буни ота-онанинг ўз наслига меҳрибонлиги дейишимиз мумкин. Мамлакатимизда ота-онанинг ўз зарурий эҳтиёжларини қолдириб, бутун ҳаётини фарзандга бахш этиш ҳолатлари учрайди. Бироқ фарзанд бу жараёнларни тўла идрок этмай, бора-бора ўзини барчадан ортиқ кўриб, менинг хоҳишимни ота-онам албатта бажариши зарур, деб ҳисоблашга одатланади.

Инсониятни камолотга элтадиган шундай пурмаъно ўғитлар мавжудки, улар фарзандларимизни бефойда ҳойу ҳавасдан узоқ, мукамал ахлоқ-одобли инсонлар қилиб камолга етказишни кўзлайди. Олий мақсадга эришиш учун бундай муборак ўғитлар, мураббийлар кўрсатмаси асосида ҳаётий тажрибаларга омухта фикрлар орқали сингдирилиши яхши самара беради.

1. Оилада фарзандлар меҳнатсевар, касб-камолотли ва фикр-мулоҳазали бўлиб шаклланиши учун, ота-оналари, устозлари, аجدодлари ҳаётларига эргашиб, уларнинг одоб-ахлоқ, илм салоҳиятларини ўзларига намуна қилиб олишлари зарур.

2. Ҳар бир фарзанднинг оиладаги тарбияси, ўзлаштирган билими, касб-камолоти, эришган ютуқларига миннатдорлик туйғуси билан ўсишига эътибор бериш лозим.

3. Инсон ҳар бир ишда иродали, идрокли, сабрли, тартибли, келажакка бўлган ишонч ҳисси билан ҳаёт кечиришга одатланиш жоиз.

4. Ёшлар мақтанчоқ, кибрли, ҳамиятсиз, ор-номуссиз бўлиб қолишдан сақланишлари жуда муҳим.

5. Болалар оиладан бошлаб, ўзгалар ҳақидан ҳазар қиладиган, оиласи, қариндош-уруғи ва маҳалла аҳлига ҳурмат билан қарашга, ҳалоллик, ростгўйлик ва софдилликка одатланиб боришлари керак.

6. Хонадон аъзолари меҳнати билан яратиладиган оила жамғармасини кўпайтириб боришга кўмаклашиш, борини тежаш, рўзғорни эса касби, билими, тажрибасини ишга солиб, орттириб боришга одатланиши даркор.

ХУЛОСА

Касб ва меҳнат фаолияти фақат ҳаётини зарурат ҳамда моддий фаровонлик манбаи бўлиб қолмай, кишиларда яхши хулқ ва ижобий сифатларнинг ҳам вужудга келишига сабаб бўлади. Бунда албатта тасвирий санъатнинг ўрни каттадир. Фуқаролик жамияти ривожланиши даврида ўзбек оиласида камол топаётган ўғил-қизлар ёшлик чоғлариданоқ, теварак-атрофдаги кишилар хатти-ҳаракати, одоб-ахлоқини синчковлик билан кузатиб бориш асносида катталарга дастёрлик вазифасини ҳам бажарадилар. Бунда катталар уларни меҳнат қилишга бўлган интилишлари, қобилиятлари, кўникмаларини ҳар томонлама рағбатлантириб, қўллаб-қувватлаб турсалар, келажакда меҳнатсевар, жамият ҳаётидаги турли жараёнларга тўғри муносабат билдирувчи, ақлли, билимли фидойи инсонлар шаклланади.

REFERENCES

1. Каримова В.М., Акрамова Ф.А. Психология. –Тошкент: Ўқитувчи, 2000. – 48 б.
2. Фалсафа. Қомусий луғат, Тошкент: Шарқ, 2004. – 330 б.
3. Оқилона эҳтиёж. <https://qomus.info/encyclopedia/cat-o/oqilona-ehtiyoj-uz>
4. Зуфарова М. Педагогик психология. – Тошкент: “Фан ва технология”, 2008. – 54-55 б.